

*Кастарнов Дмитро Борисович,  
ад'юнкт кафедри кримінального процесу  
Національної академії внутрішніх справ*

## ВІДОМОСТІ ПРО МАЙНОВИЙ СТАН ОБВИНУВАЧЕНОГО У ВИЗНАЧЕННІ РОЗМІРУ ЗАСТАВИ

Відповідно до ч. 1 ст. 182 КПК України застава полягає у внесенні коштів у грошовій одиниці України на спеціальний рахунок, визначений у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку, з метою забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків, під умовою звернення внесених коштів у дохід держави в разі невиконання цих обов'язків.

Відповідно до ч. 4 ст. 182 КПК України розмір застави визначається слідчим суддею, судом з урахуванням обставин кримінального правопорушення, майнового та сімейного стану підозрюваного, обвинуваченого, інших даних про його особу та ризиків, передбачених ст. 177 КПК України. Розмір застави повинен достатньою мірою гарантувати виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків та не може бути заздалегідь непропорційним для нього.

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ наголошує на необхідності враховувати майновий стан підозрюваного, обвинуваченого та не допускати встановлення такого розміру застави як альтернативи триманню під вартою, що є заздалегідь непропорційним для цієї особи та призводить до неможливості виконання застави [1].

Отже, одержання відомостей про майновий стан обвинуваченого - важлива умова для визначення розміру застави, про яку окремо зазначено у законодавстві та актах правозастосовної практики. До переваг застави над іншими запобіжними заходами справедливо відносять те, що застава не позбавляє людину особистої свободи, держава не витрачає кошти на

утримання підозрюваних, обвинувачених у слідчих ізоляторах, людина не піддається особистісній деформації, продовжує трудову діяльність, може забезпечувати сім'ю, відшкодувати матеріальну і моральну шкоду, заподіяну внаслідок учинення злочину [2, с. 70]. Водночас, потрібно брати до уваги слушні критичні міркування та зауваження, які полягають у тому, що застосування застави прямо залежить від матеріальної можливості внесення відповідної застави, у той час як не кожна особа має таку можливість. Одні підозрювані, обвинувачувані будуть мати матеріальну можливість внести заставу, після чого зможуть перебувати у себе вдома у комфортних умовах очікуючи суду, а інші - не зможуть знайти необхідної у якості застави суми та змушені будуть очікувати розгляду справи в суді, перебуваючи у слідчому ізоляторі. Така практика може призвести до зростання соціальної напруженості [3].

За таких умов диференційований підхід до визначення розміру застави та урахування майнового стану обвинуваченого набуває особливого значення, оскільки має не лише кримінальний процесуальний характер, а й соціальний, що у сучасних соціально-економічних умовах надзвичайно актуально.

Що стосується визначення розміру застави залежно від тяжкості вчиненого злочину, то у ч.5 ст. 182 КПК України визначено, що розмір застави визначається у таких межах: 1) щодо особи, підозрюваної чи обвинуваченої у вчиненні злочину невеликої або середньої тяжкості, - від одного до двадцяти розмірів мінімальної заробітної плати; 2) щодо особи, підозрюваної чи обвинуваченої у вчиненні тяжкого злочину, - від двадцяти до вісімдесяти розмірів мінімальної заробітної плати; 3) щодо особи, підозрюваної чи обвинуваченої у вчиненні особливо тяжкого злочину, - від вісімдесяти до трьохсот розмірів мінімальної заробітної плати.

У виключних випадках, якщо слідчий суддя, суд встановить, що застава у зазначених межах не здатна забезпечити виконання особою, що підозрюється, обвинувачується у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину, покладених на неї обов'язків, застава може бути призначена у розмірі, який перевищує вісімдесят чи триста розмірів мінімальної заробітної плати відповідно.

Що ж до критеріїв оцінки майнового стану, то вони законодавцем не визначені.

Вивчення судової практики засвідчило, що оцінка майнового стану обвинуваченого, не завжди є повною та об'єктивною, а також не враховує позиції ЄСПЛ щодо того, що уповноважені органи влади повинні приділяти визначенню суми застави стільки ж уваги, скільки і вирішенню питання про необхідність подальшого тримання обвинуваченого під вартою [4].

Аналіз та узагальнення правозастосовної практики, роз'яснень судових органів, коментарів науковців та практиків, наукових рекомендацій дозволили зробити висновок, що у оцінці майнового стану обвинуваченого потрібно орієнтуватись на наступні показники та обставини: соціальна

стабільність особи (наявність постійної роботи, ділові зв'язки та репутація); загальний матеріальний стан; сукупний дохід; накопичення на банківських рахунках. Підтверджуючими документами зазвичай є довідки з місця роботи, довідки про доходи, виписки (довідки) банку про рух коштів, податкові декларації та ін.

Доречно також зауважити про законодавчу ініціативу щодо внесення змін до ст. 182 КПК України [5], які стосуються підтвердження легальності походження коштів, внесених у якості застави. Так, пропонується запровадити обов'язкове документальне підтвердження підозрюваним, обвинуваченим або заставодавцем легальності походження коштів, внесених як застава. Зокрема, підозрюваний, обвинувачений, заставодавець будуть зобов'язані надати слідчому судді, суду лист-клопотання, у якому зазначатимуться джерела походження коштів, внесених як застава, та надати документи, які підтверджують легальність походження цих коштів. Легальність повинна підтверджуватись з боку фізичних осіб - декларацією про прибутки за минулий рік, за її відсутності - довідкою про заробітну плату за минулий рік або іншим документом; з боку юридичних осіб - декларацією про прибутки за минулий квартал або іншим документом та довідкою про наявність відповідної суми грошей на розрахунковому рахунку на день, що передує дню прийняття рішення про застосування запобіжного заходу у вигляді застави. При цьому законопроектом передбачається, що слідчий суддя, суд не пізніше трьох днів з дня отримання документів, які підтверджують легальність походження коштів застави, зобов'язані будуть провести перевірку повноти, достатності, достовірності поданих документів та винести ухвалу про виконання або невиконання обов'язку підозрюваного, обвинуваченого або заставодавця щодо підтвердження легальності походження коштів.

Отже, у разі ухвалення цього законопроекту оцінка майнового стану передбачатиме також необхідність підтвердження легальності походження коштів, про які особа зазначає у якості показника її майнового стану.

У підсумку варто зазначити, що незважаючи на важливість правильної оцінки матеріального стану обвинуваченого для визначення розміру застави, у кожному разі такий розмір обов'язково залежатиме також від інших обставин та відомостей. Переконалим прикладом може бути рішення ЄСПЛ у справі Мангурас проти Іспанії (*Mangouras v. Spain*) від 28 вересня 2010 року. Заявник, посилаючись на п.3 статті 5 Конвенції [6] стверджував, що сума застави у його справі була визначена без урахування обставин і умов його особистого життя, майнового стану і вважає її надвисокою. Заявник - капітан судна «Престиж», яке поблизу узбережжя Іспанії у листопаді 2002 року вилило у Атлантичний океан 70 тис. тонн палива. Було розпочато кримінальне провадження і слідчий суддя взяв заявника під варту із можливістю звільнення під заставу у розмірі 3 млн. євро. На думку судді, тяжкість пред'явлених обвинувачень, іноземне громадянство заявника та відсутність зв'язків з Іспанією виправдали встановлення застави у такому

значному розмірі. Слідчий суддя неодноразово відхиляв клопотання заявника про звільнення та у якості альтернативи - по зниженні розміру застави мотивуючи своє рішення тяжкістю обвинувачень та важливістю забезпечення явки капітана до суду для встановлення обставин події. Пізніше слідчий суддя звільнив заявника на певних умовах під заставу після одержання банківської гарантії на згадану суму.

Європейський Суд визнав, що рівень встановленої застави є високим, проте взяв до уваги, що її виплатила страхова компанія, яка діяла від імені власника судна, який був роботодавцем заявника у відповідності до страхового полісу, який покривав цивільну відповідальність за забруднення, спричинене судном, тобто у відповідності із договірними правовідносинами між власником та страхувальниками. Суд дійшов висновку, що сума застави за звільнення з-під варті капітана корабля, який спричинив екологічну катастрофу, не була надмірною [4].

#### Список використаних джерел:

1. Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України: Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ № 511-550/0/4-13 від 04.04.2013 [Електронний ресурс]. -

[http://sc.gov.ua/ua/2013\\_rik.html](http://sc.gov.ua/ua/2013_rik.html)

2. Андроник Н. А. Залог, домашний арест: проблемы правового регулирования/ Н. А. Андроник // Вестник ВИ МВД России. - 2014. - №4. - С. 69-75.

3. Егорова Ю. В. Залог как мера пресечения: учебное пособие / Ю. В. Егорова, Н. И.Зубовская, Е. С. Качурова, А. В.Коршунов. - Иркутск: ВСИ МВД России, 2011. - 54 с.

4. Мангурас против Испании :Постановление от 8 января 2009 г. : Вынесено III Секцией = Mangouras v. Spain, № 12050/04/ Европейский Суд по правам человека // Бюллетень Европейского Суда по правам человека. - 2009. - № 11. - С. 27-28.

5. Проект Закону України «Про внесення змін до статті 182 Кримінального процесуального кодексу України (щодо підтвердження легальності походження коштів, внесених у якості застави)», внесеного на розгляд Верховної Ради України народним депутатом України Капліним С. М. (реєстр. № 2086 від 10.02.2015).

6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод // Урядовий кур'єр. - 2010. - № 215.